

УДК 378.4(410)

Чичук А.П.

**ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
В ХІХ – ХХ СТОЛІТТІ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

У статті проаналізовано законодавчі акти й нормативні документи, що регламентують діяльність освітніх структур і визначають державну освітню політику Великої Британії. Розглянуто, які тенденції розвитку педагогічної освіти характерні для Великої Британії, представлені в нормативних документах країни. З'ясовано, що тенденції розвитку педагогічної освіти у Великій Британії у ХІХ столітті полягають у зародженні систематичної підготовки вчителів школи. У 80-ті роки ХХ ст у Великій Британії простежується два напрями розвитку педагогічної освіти: академічний (орієнтований на посилення загальної освіти студентів) і професійно-педагогічний (відбувається

розширення професійно-педагогічної підготовки, практичної орієнтації, що дало можливість закласти основи загальної психолого-педагогічної підготовки). У процесі здійснення реформи 1988 року відбувається тенденція уніфікації вищої освіти, відбулися докорінні зміни шкільної освіти (децентралізація, диференціація). Доведено, що зміни в школі зумовлювали перебудову в підготовці вчителя. Шкільна реформа кінця 80-х поставила завдання підготовки якісно нового спеціаліста для роботи в національній школі. У результаті реформи була вдосконалена методична система підготовки вчителя.

Ключові слова: педагогічна освіта, Велика Британія, вища освіта, шкільна освіта.

Постановка проблеми. Позитивно тенденції в освіті закріплюються зміною правових актів [1, с. 45]. Освітнє право слід розглядати як систему нормативних установок, що спираються на ідеї справедливості, свободи, рівності, що виражено переважно в законодавстві й регулює відношення в освітній системі [2, с. 46].

У Великій Британії одним із джерел освітнього законодавства є статuti – акти, що прийняті британським парламентом; урядові постанови (міністерські циркуляри, рекомендації, правила практичної діяльності, підзаконні нормативні акти). Департамент освіти видає «Зелені» книги (урядовий консультативний документ, який містить кілька альтернативних напрямів освітньої політики для обговорення широкою громадськістю – вчителями, батьками студентами). Схвалені напрями публікуються у вигляді рекомендацій у «Білій» книзі, яка являє собою збірник документів із метою інформування про діяльність уряду в певній галузі. До числа джерел освітнього законодавства Великої Британії належать декларації, конвенції та інші акти, прийняті ООН і її спеціалізованими закладами, а також угоди з питань освіти, заключні з іншими державами [2, с. 51–52; 3; 4, с. 51].

Освітня законодавча база відіграє значну роль у підготовці вчителів.

Ми поставили за мету проаналізувати законодавчі акти й нормативні документи, що регламентують діяльність освітніх структур і визначають державну освітню політику Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна освіта упродовж XIX–XXI ст. привертала увагу як наукової громадськості, так і уряду. Розглянемо, які тенденції розвитку педагогічної освіти характерні для Великої Британії, представлені в нормативних документах країни у XIX столітті.

У XIX столітті у Великій Британії відбувається зародження систематичної підготовки вчителів. Ще на початку XIX ст. в моніторіальних школах учні – монітори проводили заняття в молодших групах, але виявилось, що вчителів необхідно готувати і в кінці XIX ст. у 1846 р. виникла система «педагогічного учнівства» (1846 р.) – (проіснувала майже 100 років) з підготовки вчителів початкових шкіл, яка включала практичну частину (відвідування, аналіз, проведення уроків у початковій школі). У 1840 році було відкрито перший учительський коледж. Ставилось питання про включення до навчального процесу й теоретичної частини. Далі відбувається розвиток педагогічної освіти: у 90-х роках XIX століття з'являються перші університетські вчительські коледжі з 3-річним терміном навчання, в яких читався теоретичний курс і по закінченні яких, випускники отримували спеціальний учительський сертифікат із правом працювати вчителем початкової школи. Отже, тенденції розвитку педагогічної освіти у Великій Британії у XIX столітті полягають у зародженні систематичної підготовки вчителів початкової школи.

У десяти роки XX ст. університетські учительські коледжі були перетворені на педагогічні відділення, адже з 1908 р. були виділені урядом кошти університетам для організації підготовки вчителів середніх шкіл. У 1921 р. Міністерством освіти введено додатково четвертий рік навчання з метою одержання майбутніми вчителями ступеня бакалавра, щоб одержати «Після – вищий сертифікат у галузі освіти» (Post Graduate Certificate in Education). У зв'язку з тим, що професори були прихильниками оволодіння студентами теоретичними знаннями, термін педпрактики, порівняно із учительськими коледжами, зменшено до 20–30% [5, с. 28].

Отже, тенденції розвитку педагогічної освіти у Великій Британії у першій половині XX століття полягають в організації підготовки вчителів середніх шкіл і створені для цього

педагогічних відділень університетів з 4-річним терміном навчання та одержанням майбутніми вчителями ступеня бакалавра. До того ж, тенденції зазнають розвитку: студенти набувають теоретичних знань: традиційно викладається педагогічна психологія з її природничо-науковими основами; дитина стає центром навчально-виховного процесу.

Із зазначеного витікає, що розвиток тенденцій сприяв змінам навчальних планів: почали викладатися фізіологія, фізіологічна психологія, філософія освіти, почали вивчати досвід передових шкіл (М. Монтесорі, Дальтон – план та ін.).

У період створення й розвитку державної системи педагогічної освіти було прийнято закон про освіту (1944р.), який поклав початок створення єдиної державної системи педагогічної освіти у Великій Британії і проголосив обов'язкову середню освіту для всіх.

У 1945 р. створено Міністерство освіти, яке зараз називається Департаментом освіти і науки і координує найбільш загальні напрями освітньої політики в масштабах держави [6, с. 153–156].

Розвиток державної системи педагогічної системи в період 1944–1960-х років характеризувалась створенням різних комісій та Рад з педагогічної освіти. Зокрема, створена комісія у зв'язку з незадовільним станом забезпечення шкіл кваліфікованими вчителями, яка розробила відповідні рекомендації і запропонувала утворити центральний державний орган для координації системи підготовки вчителів. У середині 60-х років комісією лорда Роббінса на основі дослідження стану системи вищої освіти здійснено інтеграцію системи педагогічної освіти в систему вищої освіти.

У 1949 році при Міністерстві освіти була створена Національна консультативна Рада з підготовки вчителів і забезпечення навчальних закладів кадрами, яка надавала допомогу Міністерству у сфері підготовки учительських кадрів; у 1964 р. – Національна Рада з присудження академічних ступенів (Council for National Academic Awards), рішенням якої була введена нова академічна ступінь «бакалавр освіти» (Bachelor in education, BEd). Слід зазначити, що Міністерство освіти в той час звертало увагу на підвищення якості освіти та збільшення кількості населення з вищою освітою. Після розпуску Національної консультативної Ради (1965р.) у 1966 році була створена Університетська Рада з педагогічної освіти (University Council for the Education of Teachers, UCET), яка проіснувала до XXI століття.

На початку другої половини XX ст. більшість педагогічних коледжів Великої Британії здійснювали підготовку вчителів загального профілю – до роботи з дітьми певного віку (до викладання в початковій школі всіх предметів або – в середній школі групи предметів). До навчального плану коледжу було включено чотири розділи:

- Базисні – обов'язкові курси (англійська мова, культура мовлення, а також – релігія, музика, мистецтво, математика та ін.), на які відводилося 23% навчального часу;
- Педагогічні дисципліни (основи педагогіки, психології, історії освіти), на вивчення яких передбачалося 25% без педагогічної практики;
- Предметні курси, на які відводилось 30% часу для глибокого вивчення (1–2 предмети, які вивчались упродовж трьох років по 6–12 годин на тиждень);
- Професійні предмети – 10–12% (4–7 предметів за вибором).

Крім того, на тьюторські заняття передбачалось 10–11% навчального часу (обговорення, консультації) [7, с. 283].

Як зазначає А. Парінов, навчаючись за чотирирічною програмою, після другого року академічної підготовки випускник отримує Диплом про вище освіту (Diploma of Higher Education). Але, щоб стати вчителем, необхідно закінчити третій курс і отримати ступінь ординарного бакалавра педагогіки (ordinary BEd). Після ж завершення четвертого року навчання присуджується ступінь бакалавра педагогіки вищого рівня (Honours BEd) [8, с. 55].

Як видно із зазначеного, в середині XX століття відбувався розвиток педагогічної освіти, але вчені вказують і на недоліки: відсутність власної педагогічної науки (недостатня розробленість питань принципів і методів навчання), але британські вчені шукають шляхи

для розробки принципів і методів навчання. Тенденції розвитку педагогічної освіти у 1944–60-х роках полягають у наступному: покладено початок створення єдиної державної системи педагогічної освіти у Великій Британії; проголошена обов'язкова середня освіта для всіх; утворено центральний державний орган для координації системи підготовки вчителів.

У 60–70-х роках ХХ ст. у Великій Британії була введена обов'язкова професійно-педагогічна підготовка вчителів початкової школи (якщо випускник університету чи коледжу має ступінь бакалавра освіти або бакалавра будь-якої галузі і сертифікат про вищу педагогічну освіту для початкової школи, він має право працювати в початковій школі з 1969 року) та середньої школи (якщо випускник університету має академічну ступінь бакалавра мистецтв або наук з професійно-педагогічною орієнтацією, він має право працювати в середній школі з 1973 року). Слід зазначити, що з 1976 року роль педагогічних відділень університетів почала зростати з ліквідацією інститутів педагогіки.

За даними В. Базуріної, у 80-ті роки у Великій Британії простежується два напрями розвитку педагогічної освіти: академічний (орієнтований на посилення загальної освіти студентів) і професійно-педагогічний (відбувається розширення професійно-педагогічної підготовки, практичної орієнтації, що дало можливість закласти основи загальної психолого-педагогічної підготовки) [9, с. 98].

У зв'язку з реформою 1988 року відбулися докорінні зміни шкільної освіти (децентралізація, диференціація). Зміни в школі зумовлювали перебудову в підготовці вчителя. Закон «Про реформу освіти» 1988р. охоплював усі рівні освіти – від початкових шкіл до вищої освіти [5, с. 89; 10, с. 77–78].

Шкільна реформа кінця 80-х поставила завдання підготовки якісно нового спеціаліста для роботи в національній школі. У результаті реформи була вдосконалена методична система підготовки вчителя [11, с. 259].

У Білій Книзі у 1987р. було запропоновано ліквідувати обов'язки місцевих органів народної освіти щодо забезпечення послуг для вищої освіти. Ця пропозиція була вирішена в процесі здійснення реформи 1988 року. У 1989 році були створені Державні органи, які почали виконувати обов'язки фінансування університетів [12, с. 85].

У 80-ті роки створено Національний навальний план і Національна програма для педагогічної освіти Великої Британії, яка регулює процес підготовки вчителів і побудована по предметному принципу, адже включає два розділи: знання власно предметні і методика викладання предметів [5, с. 116–117].

У надзвичайно важливому для країни законі «Про реформу освіти» (1988р.) визначені обов'язкові предмети; вказувалося на нові програми, що не висували вимог до єдиного рівня знань для всіх учнів, які мали навчатися за здібностями; якість знань пропонувалось перевіряти шляхом тестування, яке відбувається в кінці кожної ключової стадії (в 7, 11, 14, 16 років). Основним завданням закон розглядає підвищення рівня освіти як ефективний фактор розвитку економічного потенціалу країни [13].

Закон «Про вищу освіту» розв'язує фінансову проблему навчання в університеті; тенденції доступності вищої освіти, виконуючи програми «Мета – вища освіта», «Виклик – освіта високої якості», якими передбачена взаємодія ВНЗ із провайдерами освітніх послуг (школами, коледжами), де проживає значний відсоток малозабезпечених сімей. Їх дітям надається допомога для вступу: через різні програми, майстер класи; наставництво; додаткове фінансування; літні школи; інформацію; диверсифікацію шляхів одержання вищої освіти через введення багаторівневої системи підготовки фахівців [14].

У кінці 80-х років ХХ століття Міністерством освіти і науки видані циркуляри «Умови здобуття вищої освіти» та «Базова підготовка вчителя» – документи, що висвітлювали проблеми реформування педагогічної освіти Великої Британії, спрямовані на створення стандартів із урахуванням умов життя, традиції країни та інтересів учня, вчителя [15, с. 112–117]. Отже, в процесі здійснення реформи 1988 року відбувається тенденція уніфікації вищої освіти.

Особливого розвитку набуває педагогічна освіта у 90-ті роки ХХ століття. Парламент Великої Британії схвалив низку Актів, які надають рівні можливості і права на отримання освіти всім дітям, незалежно від раси і статі, а також Акт щодо скасування дискримінації дітей-інвалідів. Виданий у 1992 році закон «Про вищу освіту», вніс значні корективи до структури вищої освіти: всі заклади могли включати в назву слово «університет» при умові виконання відповідних критеріїв [16, с. 493].

Слід зазначити, що, починаючи з 1992р., фінанси університетам почали виділятися в залежності від якості підготовки спеціалістів. Ця тенденція працювала за схемою: якість підготовки – фінансове забезпечення навчального процесу, тобто фінансування стало засобом управління якістю освіти державою [17, с. 131–132].

В цей період продовжується тенденція уніфікації вищої освіти:

– Міністерством освіти створена єдина централізована система педагогічної освіти, зокрема, спеціальний підрозділ Міністерства – Агентство з підготовки вчителів (Teacher Training Agency, ТТА) – акумулює всі питання організації і змісту підготовки вчителів в єдиному центрі;

– прийнято у 1995 році державні стандарти педагогічної освіти, згідно з якими у більшості педагогічних навчальних закладів на блок психолого-педагогічних дисциплін відведено 1/10 частину навчального часу, на методику викладання – 3/10, решту часу займає педагогічна практика [5, с. 116].

У другій половині ХХ ст. у Великій Британії були введені документи: Доповідь комісії Джеймса (1972 р.); Консультативний документ про підготовку вчителів (1983 р.); Підготовка вчителя на базі школи (1991 р.); Висока якість викладання в школі (Біла Книга) – 1997 р.; Зелена книга: Вчителі кидають виклик переминам (1997 р.); Вхідження до професії (1998 р.).

У цих документах про реформування системи підготовки педагогічних кадрів розглядаються різні аспекти педагогічної освіти: структура, зміст освіти, відбір до вступу на учительські професії, організація стажистської практики вчителів тощо.

У 1999 році затверджено закон «Про фундаментальне реформування державної педагогічної освіти під назвою» «Вчителі – назустріч переминам» (Teachers, meeting the challenge of change), згідно з яким визначені освіти: педагогічна освіта має стати більш гнучкою і глибокою; кожен бажаючий стати вчителем має пройти тест на мовну, математичну й комп'ютерну грамотність; поширити досвід з організації курсів підготовки абітурієнтів до вступу в педагогічні ВНЗ; розвивати систему педагогічного стажування; здійснити додаткове фінансування шкіл, на базі яких відбувається педагогічна практика [5, с. 139–140].

У законі «Про освіту» (2002 р.) виділено чотири галузі, з яких складається право на освіту у Великій Британії: право на рівний доступ до освітніх установ; право на трансляцію необхідних знань і здібностей; право на розвиток обдарувань і інтересів шляхом диференціації навчання; право на прийняття рішень в освітніх установах [2, с. 58; 12, с. 105].

Висновки. На перебудову системи освіти Великої Британії впливала взаємозалежність країни Європейського співтовариства. Зокрема, у 1986 р. було підписано представниками ЄС Єдиний європейський акт, який сприяв поетапній інтеграції країн на основі загального ринку і загальної економічної політики, що посилює мобільність дипломів, студентів, співробітників [2, с. 131].

Нормативні документи міжнародних організацій впливають на розробку законів у Великій Британії. Зокрема, з метою інтеграції норм освітнього права Великої Британії з міжнародними нормами, на основі Конвенції «Про права дитини», прийнятої ООН у 1989 році і проекту ЮНІСЕФ «Маленька дитина й сімейне оточення», розробленого у 1990 році, у Великій Британії розроблені закони «Про дітей» (1989 р.), «Про підтримку дітей» (1991 р.), в яких розглядаються питання про забезпечення денного догляду дітей до 8 років; визначено умови догляду; збільшена кількість дошкільних освітніх установ [18]. Взагалі,

слід зазначити, що рекомендації, їх закони та постанови визначили основні напрями реформування системи освіти Великої Британії.

Список використаних джерел

1. Шкатулла В.И. Образовательное право. – М.: Норма, 2001. – 688 с.
2. Шмакова А.П. Опыт развития правовых отношений в образовательной системе Великобритании на рубеже XX-XXI вв. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ А.П. Шмакова. – Омск, 2006. – 214 с.
3. Международное законодательство об образовании // Сборник документов. Части 1–4. – М. : Гуманитарий, 1994. – 618 с
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
5. Зискин К.Е. Профессионально-педагогическая подготовка учителей средней школы на педагогических отделениях университетов Великобритании во второй половине XX в. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / К.Е. Зискин. – М., 2002. – 157 с.
6. Вульфсон Б.Л. Сравнительная педагогика: история и современные проблемы / Б.Л. Вульфсон. – М. : УРАО, 2003. – 232 с.
7. Кузнецова О.Ю. Розвиток мовної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини XX ст. : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / О.Ю. Кузнецова.–Харків, 2002. – 494 с.
8. Парінов А.В. Реформа вищої педагогічної освіти в Англії: передумови і тенденції розвитку (кінець 80-х – початок 90-х років XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А.В. Парінов. – К., 1995. – 170 с.
9. Базуріна В.М. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В.М. Базуріна. – Житомир, 2006. – 343 с.
10. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності // Л.П. Пуховська. – К. : Вища школа, 1997. – 180 с.
11. Ball S. Policy sociology and critical social research: a personal review of recent education policy and policy research / S. Ball // British Educational Research Journal. – 1997. – №23 (2). – P. 257–274.
12. Кучай Т.П. Система професійної підготовки вчителів початкових класів до морально-етичного виховання учнів в університетах Японії : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. – Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2014. – 584 с.
13. The Education Reform Act – London, 1998. – 188 p. // The Official Home of UK Ligation : [Electronic resource]. – Access mode: www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1998.htm.
14. Department for Education and Skills : Five Year Strategy for Children and Learners, Crown Copyright, 2004. – P. 175–190.
15. Воскресенская Н.М. Поиски государственных образовательных стандартов за рубежом / Н.М. Воскресенская // Педагогика. – 1994. – № 2. – С. 112–117.
16. Two decades of reform in higher education in Europe: 1980 onwards. – Belgium : Eurydice, 2000. – 567 p.
17. Стрункина Ю.В. Профессиональная подготовка педагогических кадров во второй половине XX века: на материалах Великобритании и России : дисс. ... канд.пед.наук : 13.00.01 / Ю.В.Стрункина. – Ставрополь, 2012. – 169 с.
18. Children Act 1989 // The Official Home of UK Ligation : [Electronic resource]. – Access mode: www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1989.htm.

References

1. Shkatulla, V.I. (2001). *Educational Law*. Moscow: Norma (in Rus)
2. Shmakova, A.P. (2006) *Experience in the development of legal relations in the educational system of Great Britain in the turn of XX–XXI centuries* (PhD dissertation). Omsk (in Rus)
3. Nternational law on education (1984). Collection of documents. Parts 1–4. Moscow: Humanitarians (in Rus.)
4. Busel, V.T. (Ed.) (2001). *Great Dictionary of Modern Ukrainian*. Kyiv; Irpen: Perun (in Ukr.)
5. Ziskin, K. E. (2002). *Professional-pedagogical preparation of secondary school teachers in the pedagogical departments of universities in the UK in the second half of the twentieth century* (PhD dissertation). Moscow. (in Rus.)
6. Vulfson, B.L. (2003) *Comparative pedagogy, history and its contemporary problems*. Moscow: Publishing House of URAO (in Rus.)
7. Kuznetsova, O.Y. (2002) *The development of language education in secondary and higher educational institutions of the UK the second half of the twentieth century* (Doctor of Sciebces dissertation). Kharkiv (in Ukr.)
8. Parinov, A.V. (1995) *Reform education degree in England: background and trends (late 80's – early 90th century)* (PhD dissertation). Kyiv (in Ukr.)
9. Bazurina, V.M. (2006) *Training future teachers of foreign languages in the UK* (PhD dissertation). Zhytomyr (in Ukr.)

10. Puhovska, L.P. (1997) *Professional training teachers in Western Europe: similarities and differences*. Kyiv: Higher school (in Ukr.)
11. Ball, S. (1997). Policy sociology and critical social research: a personal review of recent education policy and policy research. *British Educational Research Journal*. 23(2). 257–274.
12. Kuchai, T.P. (2014). *System of professional training primary school teachers to moral and ethical education of pupils at universities in Japan*. In Nychkalo N.G. (Ed.). Cherkasy: publisher Chabanenko Y.A. (in Ukr.)
13. *The Education Reform Act* (1998). London. Retrieved 15/12/2015 from www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1998.htm.
14. Department for Education and Skills: Five Year Strategy for Children and Learners (2004). *Crown Copyright*. 175–190.
15. Voskresenskaya, N.M. (1994). The search for the state educational standards abroad. *Pedagogy*. 2. 112–117 (in Rus.)
16. *Two decades of reform in higher education in Europe: 1980 onwards* (2000). Belgium: Eurydice.
17. Strunkyna, Y.V. (2012) *Professional training of teaching staff in the second half of the twentieth century: on materials of the United Kingdom and Russia* (PhD dissertation). Stavropol. (in Rus.)
18. *Children Act 1989*. Retrieved 15/12/2015 from www.legislation.hmso.gov.uk/acts/acts1989.htm.

Надійшла до редакції 20.12.2015.
Прийнята до публікації 22.12.2015.

Abstract. Chichuk Antonina. Legislative Support Education Degree in XIX – XX Centuries in the UK.

Introduction. The article analyzes the legislation and regulations governing the activities of educational structures and define state educational policy of Great Britain.

Purpose. Considers that teacher education trends specific to Great Britain, are in the regulations of the country.

Results. It was found that the trends of pedagogical education in Great Britain in the nineteenth century lies in the origin of systematic teacher training school. In the 80 years of the twentieth century in Great Britain observed two areas of pedagogical education: academic (focused on enhancing general education students) and professional teaching (is expanding vocational and educational training, practical orientation, which made it possible to lay the foundations of general psychological and educational training). In the process of the reform trend in 1988 is the unification of higher education, there have been fundamental changes of school education (decentralization, differentiation). Proved that prompted widespread changes in school reconstruction in training teachers. School reform late 80s set out to prepare a qualitatively new specialist for the national school. The reform has been improved methodical system of training teachers. Trends in Teacher Education in the UK in the first half of the twentieth century is to organize training of secondary school teachers and created this educational departments of universities with four-year education and give future teachers a bachelor's degree.

Conclusion. Trends in Teacher Education in 1944-60-ies are: the beginning of the creation of a unified state system of teacher education in the UK; declared compulsory secondary education for all; central government body established to coordinate the system of teacher training.

Keywords: pedagogical education, Great Britain, higher education, school education.